

Egz. ARCHIWALNY

Dział. _____ Nr inw. _____

KOMUNIKAT WEWNĘTRZNY Nr 5/81

LISTOPAD 1981

Stanisław Tota

Polskie Tow. Numizmatyczne
 Oddział we Wrocławiu
 Muzeum Archeologiczne
 ul. Kazimierza Wielkiego 35
 Wrocław

PAPIERY WARTOŚCIOWE

Listy zastawne

Systematyzując papiery wartościowe, zajęliśmy się w naszym Komunikacie Wewnętrzny nr 3/81 definicją i opisem obligacji i niektórych pożyczek obligacyjnych. Na życzenie kolekcjonerów opiszemy następne walory - listy zastawne.

Listy zastawne są papierami wartościowymi wystawianymi na okaziciela przez instytucje kredytowe, przede wszystkim banki hipoteczne. Stwierdzają do zapłaty posiadaczowi w oznaczonym terminie określonej sumy pieniężnej oraz do wypłacania odsetek od tej sumy. Za list zastawny bank odpowiada swoim majątkiem. Członkami banków hipotecznych lub instytucji kredytowych ziemskich i miejskich byli właściciele nieruchomości, którzy nabywali prawa i obowiązki członków z chwilą zaciągnięcia pożyczki, oraz nabywcy nieruchomości, obciążonych pożyczkami hipotecznymi z chwilą nabycia tych nieruchomości. Wypłata należności za wylosowane listy zastawne zabezpieczona była hipoteką nieruchomości oraz całym majątkiem instytucji kredytowej.

Listy zastawne jako forma lokaty kapitału była bardziej dogodna niż lokata w postaci udzielenia pożyczki za zabezpieczeniem hipotecznym, gdyż zwalniała dokonywającego lokaty od troski o realność zabezpieczenia, a więc od badania stanu prawnego nieruchomości, jej szacunku itp.

Banki hipoteczne i towarzystwa kredytowe powstawały na ziemiach polskich w XIX wieku, kiedy własność ziemską i miejską była rujnowana przez zaborców i przeżywała stałe kryzysy. Instytucje te dawały możliwość odradzania się, spłacania lichwiarskich długów i podnoszenia dochodowości drogą inwestycji.

Poznańskie Ziemstwo Kredytowe

Do najstarszych polskich towarzystw kredytowych należało założone w 1821 roku Towarzystwo Kredytowe Ziemskie dla Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Na jego miejsce utworzył rząd pruski w 1857 Nowe Towarzystwo Kredytowe Ziemskie dla prowincji poznańskiej, które z chwilą powstania Rzeczypospolitej Polskiej przemianowano na Poznańskie Ziemstwo Kredytowe.

Kapitał zakładowy Towarzystwa wynosił 200 000 talarów /1 talar = 92,5 kopiejki = 6 złp 5 gr/. Pożyczki były udzielane w listach zastawnych na okresy pięcioletnie. Opiewały na wartości 1000, 500, 250, 100, 50, 25 talarów na 4%, a po roku 1842 na 1000, 500, 200, 100, 40 i 20 talarów. Po wprowadzeniu waluty markowej zmieniono ich emisję na 100, 500 i 1000 marek.

W okresie międzywojennym były w obiegu następujące listy zastawne:

- 4% skonwertowane sprzed 1916 r. w odcinkach po 10, 100 i 500 zł,
- 6% żytnie rentowe, po 1, 2, 10, 20, 100, 200 metr. ctr. żyta,
- 8% dolarowe po 2, 3, 10, 100, 200 dol.

Towarzystwo Kredytowe Ziemskie w Warszawie

Uchwałą sejmową Królestwa Polskiego utworzono dnia 13 czerwca 1825 roku Towarzystwo Kredytowe Ziemskie "celem wydawania obligacji, którym dobra pod pewnymi warunkami zastawione przez właścicieli ziemskich, jako członków Towarzystwa służą za zabezpieczenie i zaciąganie

w nich pożyczek w stosunku do wartości przez każdego z właścicieli w tychże dobrach posiadanej a przez Towarzystwo mu przyznanej".

Obligacje, listami zastawnymi zwane, były na 4% i dzieliły się następująco:

Lit. A na złp 20 000	Lit. D na złp 500
Lit. B na złp 5 000	Lit. E na złp 200
Lit. C na złp 1 000	

Listy dla instytucji świeckich i duchownych - pergamin żółty,
Listy dla osób prywatnych - pergamin biały.

Dekretem Króla z dnia 21 kwietnia 1838 r. Towarzystwo Kredytowe zostało upoważnione do udzielania pożyczek w nowych listach zastawnych z oprocentowaniem na 6%. Głównym powodem tak zbawiennego, jak wówczas to określano, upoważnienia było: "że nieszczęsne wypadki z 1830 r. zatamowały dla wielu możliwość przystąpienia do Towarzystwa w terminie przepisowym i zrodziły potrzebę nowego wsparcia rolnictwa". Pożyczki mogły być zaciągane na mniejsze dobra a więc na jedną wieś i 6 włók i zabezpieczone dwoma podpisami osób stowarzyszonych.

W roku 1924 wszystkie będące w obiegu listy zastawne zostały prerachowane na walutę złotową obiegową za każde 100 rubl. 88 zł.

W okresie międzywojennym były w obiegu następujące listy:

- 4% i 4 1/2% listy zastawne konwersyjne,
- 8% listy zastawne lit. F - zł 5000, lit. G - zł 1000 i lit. H - zł 250
- 8% listy zastawne z 1924 po 1000, 500 i 50 dolarów,
- 7% listy zastawne z 1928 r. po 1000, 500, 100 dolarów,
- 6% listy zastawne po 1000 franków francuskich.

Towarzystwo Kredytowe Ziemskie we Lwowie

Galicyjski Stanowy Instytut Kredytowy dla królestwa Galicji i Lodomerii wraz z Bukowiną został zatwierdzony dekretem z dnia 3 listopada 1841 r. Celem Instytutu było udzielanie kredytów właścicielom ziemskim dla celów obrotowych, inwestycyjnych i oddłużania majątków. Kapitał zakładowy przyznany Instytutowi składał się:

- z funduszu zebranego w czasie wojny francuskiej na utrzymanie pułków Galicyjskich Ułanów, które nie doszło do skutku,
- z funduszu spichlerza gromadzkiego, z którego ziemiaństwo zrezygnowało, a który miał służyć do utrzymania w naturze magazynów zboża, przeznaczonych na wspieranie włościan podczas głodu.

Oba fundusze przyniosły ok. 800 000 koron /1 złk = 65 kop = 4 złp 10 r-1/.

Listy zastawne były wydawane w wartościach po 100, 500, 1000, 5000, 10 000 złk na 4%. W roku 1924 listy zastawne zostały skonwertowane: 200 złk = 10 zł.

Listy zastawne wypuszczone zostały w następujących odcinkach:

- 4% i 4,5% złotowe po 100, 500 i 1000 zł,
- 8% dolarowe po 5, 10, 20, 100, 500, 1000 dol.

Wileński Bank Ziemski

Wileński Bank Ziemski powstał w roku 1872 jako spółka akcyjna w chwili kiedy polska własność na kresach, zrujnowana po wypadkach roku 1863, przeżywała najcięższy kryzys. Bank dał jej możliwość spłacenia lichwiarskich długów i podniesienia dochodowości dóbr drogą inwestycji.

W dniu 1 stycznia 1916 r. posiadał Bank kapitały: zakładowy, zapasowy i rezerwy na sumę 16,3 mln rubli i miał w obiegu 153,4 mln rubli w listach zastawnych. Był więc jedną z największych instytucji kredytu długoterminowego w b. cesarstwie rosyjskim i największą polską instytucją finansową.

W roku 1924 przedwojenne listy zastawne należące do polskich obywateli zostały zwaloryzowane po 56 zł za 100 rubli i zmienione na 4,5% listy złotowe. Listy opiewają na 10, 50, 100, 500 i 1000 złotych.

Prócz tego w obiegu były 8% i 10% listy dolarowe.

Towarzystwo Kredytowe Miejskie

Towarzystwa kredytowe miejskie powstawały na ziemiach polskich w drugiej połowie XIX wieku na wzór towarzystw ziemskich. Miały one na celu udzielanie na hipotekę nieruchomości miejskich, podmiejskich, placów niezabudowanych, ogrodów i sadów, przynoszących stały dochód roczny, pożyczek w listach zastawnych. Kredyty udzielane w ten sposób przyczyniały się do rozwijania budownictwa mieszkaniowego i umożliwiały utrzymywanie nieruchomości w stanie eksploatacyjnym. Pomagały do utrzymywania stanu posiadania ludności polskiej w miastach. Listy zastawne były emitowane w różnych odcinkach na 4%, 4,5% i 8%. W wykonaniu planu kornwersji w 1924 r. listy, będące wówczas w obiegu, zostały przerachowane na walutę złotową: 100 rubli = zł 47,20. W dolarach lub innych walutach listów zastawnych nie emitowano.

Towarzystwa kredytowe działały w następujących miastach: Warszawa od 1870, Częstochowa od 1899, Kalisz od 1886, Kielce od 1899, Lublin od 1885, Łódź od 1872, Piotrków od 1895, Płock od 1886, Radom od 1898, Siedlce od 1899, Wilno od 1906, Lwów od 1929 i Poznań od 1929 r.

Towarzystwo Kredytowe Przemysłu Polskiego

Towarzystwo zostało założone w 1921 r. Miało ono na celu udzielanie właścicielom przedsiębiorstw przemysłowych pożyczek w listach zastawnych, zabezpieczonych hipotecznie na nieruchomościach, maszynach i urządzeniach zakładów przemysłowych, znajdujących się w granicach Rzeczypospolitej Polskiej. Projekt ustawy o Towarzystwie Kredytowym Przemysłu Polskiego wniósł do Sejmu w listopadzie 1920 r. Władysław Grabski. Gdy w ciągu dyskusji odzywały się głosy z opozycją przeciw Towarzystwu, Andrzej Wierzbicki w swoich pamiętnikach tak przedstawia tę sprawę: "Zabrałem głos, aby ze stanowiska ogólnogospodarczego oświetlić znaczenie nowej ustawy zjawia się próba założenia podwalin kredytu produkcyjnego, kredytu na odbudowę przemysłową Polski, próba wzorowana na wielkim tworze Lubeckiego - Towarzystwie Kredytowym Ziemskim, które w owym czasie odbudowało rolnictwo polskie. Więc w tym momencie będzie rzeczą również epokową, jeżeli uda się stworzyć analogiczną instytucję, której zadaniem będzie odbudowa przemysłu".

Towarzystwo wypuściło listy zastawne w funtach szterlingach: 7% - na sumę 250 750 f. szt. i 8% na sumę 955 400 f. szt. Listy znajdują się w zbiorach niektórych kolekcjonerów.

Jarosław Kuryłowicz

DATOWANIE MONET CESARSTWA RZYMSKIEGO

Umiejętność określania dat bicia monet w okresie cesarstwa rzymskiego daje kolekcjonerowi pewną satysfakcję i umożliwia uporządkowanie swej kolekcji przez tworzenie odpowiednich serii wg lat. Kolekcja taka mogła by przybrać formę pokazu monet reprezentujących specjalne lata, w których miały miejsce wydarzenia o dużym znaczeniu historycznym.

Powodem zaniedbywania tego tematu dla stworzenia kolekcji jest prawdopodobnie pewien brak wiedzy wśród kolekcjonerów, jak zabrać się do datowania monet cesarstwa rzymskiego. Potrzebne do datowania informacje dostarczyć mogą legendy na rewersach monet, w połączeniu z tytułami władców i sprawowanymi przez nich urzędami w różnych latach panowania. Tego rodzaju tablice znaleźć można w katalogach monet cesarstwa rzymskiego.

Legendy na monetach

Tribunicia Potestas /Władza trybuńska - zwykle oznaczana TR.P. na monetach/. Trybuni ludu obierani byli początkowo dla obrony praw niższych klas, tj. plebejów, wobec możnych arystokratów, tj. patrycjuszów. Od tego czasu władza trybunów stopniowo rosła aż, pod pozorem obrony praw ludu, byli w stanie zrobić prawie wszystko co chcieli. Ta prawie nieograniczona władza została drastycznie zmniejszona przez Sulę, chociaż wiele ich praw i przywilei zostało przywróconych po śmierci dyktatora, zostali oni znów pozbawieni władzy przez Juliusza Cezara.

Augustus zdawał sobie sprawę z korzyści posiadania władzy trybuna, urzędu popularnego u ludu, w przeciwieństwie do znienawidzonych tytułów rex czy dyktator. Dlatego nadał sobie w 23 r. pne dożywotnią władzę trybuna. Równocześnie wprowadził zwyczaj datowania swego panowania za pomocą lat swej władzy trybuńskiej, jak gdyby urząd ten nadawany był co roku, jak za czasów Republiki. Ten sposób datowania na monetach przejęli również jego następcy.

W 147 r. Antoninus Pius powrócił do tradycyjnego republikańskiego mianowania trybunów w dn. 10 grudnia każdego roku, co kontynuowali pozostali cesarze dynastii Antoninów. W 193 r. Septimus Severus zarządził by odnowienie władzy trybuńskiej odbywało się 1 stycznia każdego roku, tak iż rok trybuński pokrywał się z rokiem kalendarzowym. Dopiero Gordian III powrócił do systemu wczesnego cesarstwa i odnawiał swą władzę trybuńską w każdą rocznicę swego panowania.

Imperator /zwykle IMP na monetach/. Tytuł ten miał dwa znaczenia:

- a/ Imperator - używany jako miano cesarza, ze względu na jego najwyższe dowództwo nad wszystkimi legionami armii rzymskiej.
- b/ Imperator - używany przy wyliczaniu zwycięstw cesarza. Po każdym wybitnym sukcesie armii rzymskiej, cesarz był obwoływany przez akklamację imperatorem, bez względu na to czy uczestniczył w tym sukcesie, czy nie.

Consul /zwykle COS na monetach/. Urząd konsula był za czasów Republiki najwyższą rzymską władzą administracyjno-sądową. W okresie Cesarstwa konsulowie nie mieli już takiej władzy politycznej. Dość często mianowano więcej niż dwu konsulów na każdy rok, a od czasów Wespazjana urząd ten sprawowało co najmniej 10 członków. Często konsulat prowadzili cesarze i ogłaszali ten fakt na monetach, co stanowiło b. cenne kryterium przy ustalaniu daty.

Pontifex Maximus /zwykle na monetach PM/. Pontifex Maximus był przewodniczącym kolegium kapłanów, opiekującym się wszystkim, co odnosiło się do religii i obrzędów sakralnych. Ten, któremu nadano tę godność zachowywał ją do końca życia. Augustus otrzymał ten tytuł dopiero po śmierci Lepidusa w 13 r. pne. Później stał się jednym z tytułów przybieranych przez cesarzy na czas ich panowania.

Pater Patriae /zwykle P.P. na monetach/. Ten honorowy tytuł, oznaczający "Ojciec Ojczyzny", otrzymał Augustus w 2 r. pne; był on następnie przybierany przez większość, ale nie wszystkich następców, na czas ich panowania.

Germanicus, Parthicus, Armeniacus itd. Tytuły te były nadawane dla upamiętnienia zwycięstw odniesionych nad wrogami cesarstwa.

A oto przykład określania daty monety:

Sestertius Kommodusa ma napis na awersie: M/arcus/ COMMODVS ANT/oninus/ P/ius/ FELIX AVG/ustus/ BRIT/annicus/, tj. Marek Kommodus z dynastii Antoninów, sprawiedliwy, szczęśliwie panujący, ten który pokonał Brytanów, a na rewersie: P/ontifex/ M/aximus/ T/ribunicia/ P/otestate/ XI IMP/erator/ VII COS/consul/ V P/ater/ P/atris/ S/enatus/ C/onsulto/, tj. Najwyższy kapłan z władzą trybuńską po raz XI, zwycięski wódz po raz VII, konsul po raz V, ojciec ojczyzny, uchwałą senatu.

Jak widać z poniższej tablicy katalogowej /Tabl./, XI rok władzy trybuńskiej Kommodusa rozciąga się od 10 grudnia 185 r. do 9 grudnia 186 r. Oczywiście bardziej prawdopodobne jest, że monetę wybito 186 r., ale trzeba to udowodnić. Wszystkie prawie tytuły, umieszczone na monecie, otrzymał Kommodus przed 186 r., jedynie tytuł konsula po raz piąty uzyskał w 186 r. Jest to zatem rok wybitcia danej monety. Czasem jednak rok bicia danej monety daje się określić tylko z dokładnością 12 miesięcy. Od czasu panowania Septimusa Sewera trudność taka już nie występuje, ponieważ rok trybuński pokrywa się z rokiem kalendarzowym.

Tabl. Tytuły i władze Kommodusa w latach 175-192

Rok	Władza trybuna	Imperator	Urząd konsula	Inne tytuły
175				CAESAR, GERM, SARM
176	TR.P./?/			
177	TR.P.II-III	IMP. IMP.II.	COS.	AVGUSTVS. P.P.
178	TR.P.III-III			
179	TR.P.III-IV	IMP.III	COS.II.	
180	TR.P.V-VI	IMP.III.		P.M.
181	TR.P.VI-VII		COS.III.	
182	TR.P.VII-VIII	IMP.V.		
183	TR.P.VIII-III	IMP.VI.	COS.III.	PIVS.
184	TR.P.VIII-X	IMP.VII.		BRIT.
185	TR.P.X-XI			FELIX
186	TR.P.XI-XII	IMP.VIII.	COS.V.	
187	TR.P.XII-XIII			
188	TR.P.XIII-XIII			
189	TR.P.XIII-XV			
190	TR.P.XV-XVI		COS.VI.	
191	TR.P.XI-XVII			
192	TR.P.XVII-XVIII		COS.VII.	

Grzegorz Ramisz

NOWOŚCI Z KRAJÓW SOCJALISTYCZNYCH

Niemiecka Republika Demokratyczna wypuściła ostatnio do obiegu trzy monety pamiątkowe, a mianowicie: od 2 lutego 1981 r. - monetę wartości 10 marek, z okazji 25 letniej rocznicy utworzenia Narodowej Armii Ludowej, projektu medaliera Rodewalda, bitą w tzw. nowym srebrze; od 9 marca 1981 r. - monetę pamiątkową na 150-lecie śmierci Karola Steina, projektu medalierów Beiera i Riesa, wartości 20 marek, bitą w srebrze pr. 500; od 1 czerwca 1981 r. - monetę pamiątkową wartości 5 marek, z okazji 450-lecia śmierci sławnego rzeźbiarza Tilmana Riemenschneidera, bitą w tzw. nowym srebrze.

Jugosławia upamiętniła 36 Międzynarodowe Mistrzostwa Tenisa Stołowego w Nowym Sadzie /14 - 26.4.1981/ trzema monetami wartości 500, 1000, 1500 dinarów, bitymi w srebrze pr. 750.

Związek Radziecki wprowadził do obiegu w 1981 r. nową monetę wartości 1 rubla, z okazji 20 rocznicy pierwszego lotu kosmicznego Jurija Gagarina.

Węgierska Republika Ludowa upamiętniła 100-lecie urodzin słynnego węgierskiego kompozytora Bela Bartoka /25.3.1881 - 26.9.1945/ srebrną monetą wartości 500 forintów, pr. 640 i wagi 25,0 g.

Bułgarska Republika Ludowa wydała nowe monety obiegowe dla upamiętnienia 1300 rocznicy założenia państwa bułgarskiego. Monety są bite w stopie aluminium - brąz, wartości 1, 2, 5, 10, 20, 50 stotinek i w miedzioniklu, wartości 1 lewa.

Czechosłowacka Socjalistyczna Republika upamiętniła 125-tą rocznicą śmierci Ludwika Stura, publicysty i pisarza słowackiego, monetą srebrną wartości 500 kcs, pr. 900 i wagi 24,0 g, projektu medaliera Kulicha. Monetę wydano w styczniu 1981 r.